

Received: 13.03.2023
Accepted: 14.04.2023
Published: 30.06.2023

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2023, XXIII, z. 2: s. 199-209
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0053.6803
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Beata Baran-Wesołowska*
Nr ORCID: 0000-0001-6298-228X

PROBLEMY POSTĘPOWANIA ODWOŁAWCZEGO W SPRAWACH DYSCYPLINARNYCH ŻOŁNIERZY W PERSPEKTYWIE USTAWY O OBRONIE OJCZYZNY

THE APPEAL PROCEEDINGS IN DISCIPLINARY PROCEEDINGS AGAINST SOLDIERS IN THE PERSPECTIVE OF THE ACT ON THE DEFENSE OF THE HOMELAND

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie problematyki postępowania odwoławczego w ramach postępowań dyscyplinarnych żołnierzy. Zostały przeanalizowane w nim aspekt proceduralny oraz aspekt temporalny. Autorka poddaje analizie w przedmiotowym opracowaniu także kwestie rodzajów orzeczeń wydawanych w postępowaniu odwoławczym.

Słowa kluczowe: żołnierz, obrona ojczyzny, postępowanie dyscyplinarne, odwołanie

Summary: The article's purpose is to present the appeal proceedings as a part of the disciplinary proceedings against soldiers. The publication analyzes the procedural aspect and the temporal aspect. In this study, the author also scrutinizes the types of decisions issued in appeal proceedings.

Keywords: soldier, defense of the homeland, disciplinary proceedings, appeal

* dr hab.; Akademia Humanitas, Instytut Nauk Prawnych. Źródła finansowania publikacji: Akademia Humanitas; e-mail: beata.baran@humanitas.edu.pl

WPROWADZENIE

Uchwalona 11 marca 2022 r. ustawa o obronie Ojczyzny statuuje nowe regulacje dotyczące postępowania dyscyplinarnego żołnierzy. Celem tego opracowania jest przedstawienie charakteru prawnego i specyfiki odwołania w tej kategorii spraw. Punktem wyjścia do dalszych rozważań jest fundamentalna zasada dwuinstancyjności wojskowej procedury dyscyplinarnej ustanowiona *explicite* w art. 407 ust. 1 ustawy o obronie Ojczyzny, zwanej w skrócie w toku dalszych rozważań ustawą o obronie Ojczyzny. Istotą tej zasady jest to, że rozstrzygnięcia zapadające w postępowaniu dyscyplinarnym podlegają zaskarżeniu i kontroli przez organ wyższej instancji. W tym miejscu warto podkreślić, że zasada ta ma swe bezpośrednie oparcie normatywne w art. 78 Konstytucji RP¹. Przepis² ten nie różnicuje poszczególnych kategorii postępowań i ma w systemie prawa polskiego charakter powszechny. Z argumentu *lege non distinguente* wywodzę zatem konstatację, że w wymiarze przedmiotowym ma on zastosowanie do wszystkich pierwszoinstancyjnych wojskowych orzeczeń dyscyplinarnych. Oznacza to, że każde rozstrzygnięcie, w tym także orzeczenie dyscyplinarne, może zostać zaskarżone do przełożonego dyscyplinarnego wyższego stopnia w hierarchii organizacyjnej zgodnie z postanowieniami art. 407 ust. 2 ustawy o obronie Ojczyzny.

ODWOŁANIE W POSTĘPOWANIU DYSCYPLINARNYM ŻOŁNIERZY – CHARAKTERYSTYKA INSTYTUCJI

Punktem wyjścia do dalszych rozwiązań będzie ogólna konstatacja, że odwołanie jest podstawowym środkiem zaskarżenia³ w wojskowym postępowaniu dyscyplinarnym. Jego istota polega na przeniesieniu na podstawie wniosku⁴ uprawnionego podmiotu rozpoznania sprawy na poziom organu dyscyplinarnego drugiej instan-

¹ Por. M. Florczak-Wątor, [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.; P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000, s. 101 i n.; L. Gardocki, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2007, kom. do art. 78, s. 3. W postępowaniu karnym w tej materii zob. P. Wiliński, *Dwuinstancyjność postępowania karnego w świetle Konstytucji*, [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, Warszawa 2011, *passim*.

² Z. Kmiecik (*Odwołania w postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2011, s. 13) formułuje trafny pogląd, że w systemie polskiego prawa istnieje publiczne prawo podmiotowe do kwestionowania rozstrzygnięć pierwszoinstancyjnych. W mojej ocenie odnosi się ono także – *lege non distinguente* – do wojskowych postępowań dyscyplinarnych.

³ Odwołanie jest w systemie ustawodawstwa polskiego środkiem zaskarżenia ściśle skorelowanym z procedurą administracyjną. Por. np. R. Kędziora, *Kodeks postępowania administracyjnego*, Warszawa 2008, s. 645 i n.; Z. Kmiecik, *Odwołanie w postępowaniu...*, s. 65.

⁴ Por. H. Paluszkiwicz, „Dwuinstancyjność” postępowania dyscyplinarnego w służbach mundurowych, [w:] W. Koziulewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Postępowanie odwoławcze w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych. VI Seminarium prawnicze z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”*, Piła 2016, s. 34 oraz P. Łabucz, M. Michalski, *Aspekty prawne postępowania dyscyplinarnego w Policji*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny” 2011, nr 6-7, s. 94 i n.

cji, znajdującego się na wyższym szczeblu w strukturze hierarchicznej Sił Zbrojnych. Charakterystykę odwołania jako źródła zaskarżenia przewidzianego w art. 407 ustawy o obronie Ojczyzny dokonam przez pryzmat standardów modelowych wypracowanych w nauce prawa dla delimitacji środków zaskarżenia. Kierując się konkretnymi kryteriami⁵, można analizowane odwołanie zdefiniować jako środek zaskarżenia:

1. samoistny,
2. renowacyjny,
3. dewolutywny,
4. suspensywny,
5. o otwartej podstawie zaskarżenia,

Analizę wskazanych czynników rozpocznę od pierwszego z nich, jakim jest samoistość. Oznacza to, że odwołanie w wojskowym postępowaniu dyscyplinarnym może zostać wniesione samodzielnie przez określony przez ustawę podmiot, bez obligatoryjnego połączenia z innym środkiem zaskarżenia. *De lege lata* z tego rodzaju mechanizmem mamy właśnie do czynienia na gruncie art. 407 ust. 1 *in fine* ustawy o obronie Ojczyzny, który to przepis *expressis verbis* statuuje w tej materii uprawnienie dla obwinionego żołnierza. Tym samym realizuje on standard praworządności w ramach sprawiedliwości proceduralnej cechującej państwo prawa.

Odwołanie na podstawie wskazanego przepisu ma też przymiot renowacyjności. Jego celem jest nie tylko eliminacja określonych wad pierwszoinstancyjnego orzeczenia dyscyplinarnego, lecz przede wszystkim ponowne prawidłowe rozstrzygnięcie co do istoty sprawy. Za tego rodzaju opcją interpretacyjną przemawia szeroki zakres możliwości rozstrzygnięć merytorycznych sprawy przez drugoinstancyjne organy dyscyplinarne, co *explicite* przewiduje art. 411 ust. 1 ustawy o obronie Ojczyzny.

Cechą odwołania w trybie art. 407 ustawy o obronie Ojczyzny jest względna dewolutywność, polegająca na przesunięciu sprawy do rozpatrzenia na wojskowy organ dyscyplinarny wyższego stopnia, chyba że odwołanie zostanie uwzględnione w całości (art. 409 ust. 1 ustawy o obronie Ojczyzny). Odwołanie to cechuje też przymiot suspensywności. Oznacza to, że jego wniesienie wstrzymuje wykonanie zaskarżonego orzeczenia. Wniosek ten *expressis verbis* wynika z tekstualnego brzmienia art. 408 ust. 2 ustawy o obronie Ojczyzny. Przepis ten stanowi bowiem, że wniesienie odwołania w terminie wstrzymuje wykonanie orzeczenia.

Ustawa o obronie Ojczyzny nie precyzuje *explicite* podstaw zaskarżenia nieprawomocnego orzeczenia pierwszoinstancyjnego. Na podstawie argumentu *lege non distinguente* uprawnione jest zatem twierdzenie, że orzeczenie dyscyplinarne pierwszej instancji może zostać zaskarżone zarówno w oparciu o zarzuty materialnoprawne, jak i proceduralne. *De lege lata* mamy więc do czynienia ze środkiem

⁵ Szczegółowo kryteria te przedstawia A. Krawiec w: *Postępowanie administracyjne*, red. T. Woś, Warszawa 2013, s. 376 i n.

o otwartej podstawie zaskarżenia, co w mojej ocenie sprzyja nie tylko poszanowaniu praworządności, ale realizuje też *implicite* istotę zasady trafnej reakcji dyscyplinarnej⁶. Z omawianym powyżej aspektem odwołania ściśle skorelowana jest jego następna cecha jaką jest ograniczony formalizm odwołania.

ODWOŁANIE – ASPEKT PROCEDURALNY I ASPEKT TEMPORALNY

Po przedstawieniu ogólnej charakterystyki odwołania swoje rozważania skoncentruję na kwestiach szczegółowych. Analizę problemu rozpocznę od kwestii formalnych. Punktem wyjścia będzie stwierdzenie, że o tym, czy złożone pismo ma w płaszczyźnie proceduralnej przymiot odwołania, decydujące znaczenie ma jego treść, a nie nazwa. W praktyce jako odwołanie może być kwalifikowane pismo zatytułowane „zażalenie”, „skarga”, „wniosek”, a wyjątkowo nawet „informacja”, jeżeli jednoznacznie z niego wynika, że uprawniony żołnierz lub jego pełnomocnik kontestuje rozstrzygnięcie przyjęte w orzeczeniu dyscyplinarnym. Z normatywnego punktu widzenia istotny jest bowiem cel czynności i zamiar odwołującego. Ustawa o obronie Ojczyzny nie precyzuje niezbędnych elementów odwołania od orzeczenia dyscyplinarnego. W mojej ocenie odwołanie powinno zawierać także wskazanie osoby, od której pochodzi, jej adres, żądanie oraz podpis wnoszącego. Jest dla mnie oczywiste, że wskazane powyżej elementy odwołania to wymogi o charakterze minimalnym. *A fortiori* uprawnione jest stwierdzenie, iż nie ma przeszkód normatywnych, aby znalazły się w nim także inne wątki, w tym przede wszystkim o charakterze merytorycznym. W praktyce najważniejsze znaczenie zdaje się mieć żądanie. Wskazuje ono, czego domaga się skarżący i przeciwko jakim elementom orzeczenia dyscyplinarnego kieruje zastrzeżenia. Odwołanie z art. 407 ustawy o obronie Ojczyzny nie musi zawierać szczegółowego uzasadnienia. Przepis ten nie wymaga wskazania konkretnych zarzutów wobec zapadłego orzeczenia dyscyplinarnego. Jednak względy celowości przemawiają za tym, żeby obwiniony żołnierz, a zwłaszcza jego obrońca, wskazał, czy kwestionuje winę w przewinieniu dyscyplinarnym, czy też uważa, że wymierzona mu przez przełożonego dyscyplinarnego kara jest nieuzasadniona, gdyż jest nadmiernie surowa w stosunku do popełnionego czynu. W tym miejscu warto podkreślić, że w odwołaniu można powołać nowe fakty i dowody rzutujące na ocenę sprawy.

Praktycznie istotne znaczenie ma cofnięcie odwołania. Przepisy omawianej ustawy nie precyzują mechanizmów cofnięcia odwołania. Zatem z argumentu *lege non distinguente* wywodzę, że może to nastąpić w każdej formie, nawet ustnie do protokołu. Ze swej strony optuję jednak za formą pisemną zgodnie z dyrektywą *verba vo-*

⁶ Por. O. Włodkowski, *System kar dyscyplinarnych w służbach mundurowych*, [w:] P. Józwiak, W. Kozielowicz (red.), *Sankcje dyscyplinarne w służbach mundurowych. VIII Seminarium prawnicze z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”*, Piła 2019; B. Baran, *Nullum crimen sine lege certa in the disciplinary offences of Prison Services officers*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2019, s. 293 i n.; I. Adamczyk, *Cautela in poenam w ogólnej dyrektywie wymiaru kary w postępowaniu dyscyplinarnym funkcjonariuszy Policji*, [w:] P. Józwiak, W. Kozielowicz (red.), *Sankcje dyscyplinarne w służbach mundurowych...*, s. 9 i n.

lant, scripta manet, gdyż realizuje ona zasadę racjonalnego formalizmu w postępowaniu dyscyplinarnym. Istotą cofnięcia odwołania jako czynności procesowej jest usunięcie z zakresu kognicji wyższego przełożonego dyscyplinarnego przedmiotu rozpoznania. Dyrektywa sformułowana w omawianym przepisie w sferze podmiotowej odnosi się do obwinionego żołnierza oraz jego obrońcy. Tego rodzaju wykładnia ma swe uzasadnienie w argumentacji *a cohaerentia*.

Przy rozważaniu wątku cofnięcia odwołania w postępowaniu dyscyplinarnym nasuwa się także problem terminu, do którego może to nastąpić. Ustawa o obronie Ojczyzny nie precyzuje tej kwestii. Kierując się więc względami funkcjonalnymi, należy przyjąć, że warunkiem skuteczności tej czynności procesowej jest dokonanie jej przed wydaniem orzeczenia w drugiej instancji. Zatem rozstrzygnięcie przez niego sprawy wyłącza możliwość cofnięcia odwołania. Tego rodzaju opcja interpretacyjna ma swe zakorzenie w idei pewności prawa w państwie demokratycznym.

Ważnym aspektem odwołania w postępowaniu dyscyplinarnym jest termin jego złożenia. Zgodnie z art. 407 ust. 1 ustawy o obronie Ojczyzny można je wnieść w ciągu 7 dni od dnia doręczenia orzeczenia za pośrednictwem przełożonego dyscyplinarnego. W omawianym tutaj mechanizmie proceduralnym znaczenie ma kwestia dopuszczalności autokontroli (autoweryfikacji) orzeczenia dyscyplinarnego przez przełożonego dyscyplinarnego. W szczególności chodzi o uprawnienie do jego zmiany bądź nawet uchylecia. Na podstawie art. 409 ust. 1 ustawy o obronie Ojczyzny przełożony dyscyplinarny, jako organ pierwszoinstancyjny, który wydał orzeczenie, jeżeli uzna, że odwołanie zasługuje na uwzględnienie w całości, wydaje nowe orzeczenie, w którym uchyla lub zmienia zaskarżone orzeczenie. W innym przypadku przesyła odwołanie wraz z aktami sprawy w terminie 7 dni do wyższego przełożonego dyscyplinarnego⁷.

Faza wstępna postępowania drugoinstancyjnego ukierunkowana jest na ustalenie, czy odwołanie od orzeczenia dyscyplinarnego jest dopuszczalne oraz czy zostało wniesione w terminie określonym w art. 407 ust. 1 w związku z art. 408 ust. 1 o obronie Ojczyzny. W świetle postanowień pierwszej z norm niedopuszczalność odwołania może wynikać z przyczyn podmiotowych, przedmiotowych lub temporalnych. W tym pierwszym przypadku chodzi o sytuację, w której odwołanie zostało wniesione przez osobę nieuprawnioną. W szczególności ma to miejsce, gdy odwołanie pochodzi od osoby nieposiadającej stosownej legitymacji do złożenia tego środka zaskarżenia (np. prokuratora, który nie zgłosił udziału w postępowaniu). Przedmiotowe przyczyny niedopuszczalności odwołania zachodzą natomiast, gdy brak jest w odwołaniu przedmiotu zaskarżenia albo możliwości nawet zaskarżenia decyzji w formie odwołania. W praktyce omawianego postępowania odnosi się to zwłaszcza do sytuacji, gdy orzeczenie dyscyplinarne nie weszło do obrotu prawnego, ponieważ nie zostało doręczone obwinionemu żołnierzowi.

⁷ Wyjątek stanowią sytuacje przewidziane w art. 407 ust. 3 i 4 ustawy o obronie Ojczyzny.

Niedopuszczalność przyjęcia odwołania wynikać może też z przyczyn temporalnych, a konkretnie ze względu na uchybienie przez skarżącego siedmiodniowego terminu przewidzianego w art. 407 ust. 1 ustawy o obronie Ojczyzny. W swych następstwach jego przekroczenie skutkuje bezskutecznością odwołania, w efekcie czego skutkuje to prawomocnością orzeczenia dyscyplinarnego i dopuszczalne jest jego wykonanie (art. 408 ust. 3 ustawy o obronie Ojczyzny). Mechanizm ten działa nawet wtedy, gdy jego naruszenie w wymiarze czasowym jest nieznaczne.

Po pozytywnym zakończeniu wstępnej weryfikacji dopuszczalności odwołania następuje faza rozpoznawczo-wyjaśniająca. Obejmuje ona czynności w celu merytorycznego rozpoznania i następnie przygotowania do rozstrzygnięcia sprawy. W tym miejscu warto podkreślić, że wojskowy organ dyscyplinarny drugiej instancji rozpoznaje sprawę, a nie odwołanie. Dlatego też uprawnione wydaje się stwierdzenie, że wyższy przełożony dyscyplinarny nie jest związany zakresem przedmiotowym odwołania, ale rozstrzygnięciem zapadłym w orzeczeniu dyscyplinarnym pierwszej instancji. Nie może więc on ograniczać się wyłącznie do oceny żądań sformułowanych w odwołaniu, lecz powinien ponownie kompleksowo rozpoznać sprawę, biorąc pod uwagę wszystkie przepisy, zarówno prawa materialnego, jak i procesowego, mające w niej zastosowanie. Zwłaszcza kontrola prawidłowości subsumcji dokonanej przez przełożonego dyscyplinarnego w pierwszej instancji zdaje się mieć w tej materii najważniejsze znaczenie. Nie oznacza to jednak ograniczenia weryfikacji wyłącznie do aspektu prawnego. Wyższy przełożony dyscyplinarny powinien także uwzględnić zaistniały w sprawie stan faktyczny. Następuje to na podstawie ustaleń poczynionych w pierwszej instancji (art. 410 ust. 1 zd. 1 ustawy o obronie Ojczyzny).

Jeżeli jednak jest to potrzebne dla prawidłowego wydania orzeczenia, wyższy przełożony dyscyplinarny, stosownie do dyrektywy z art. 410 ust. 1 *in fine* ustawy o obronie Ojczyzny, może uzupełnić materiał dowodowy, zlecając rzecznikowi prowadzącemu postępowanie dyscyplinarne wykonywanie odpowiednich czynności, precyzując ich zakres i termin. Z natury rzeczy mają one jednak charakter uzupełniający. Chodzi tu o sytuację, gdy w postępowaniu pierwszoinstancyjnym nie zostały ustalone wszystkie istotne dla poziomu odpowiedzialności żołnierza okoliczności faktyczne albo gdy organ odwoławczy ma poważne wątpliwości co do wiarygodności przeprowadzonych w nim dowodów (np. co do prawdziwości zeznań świadków). Na tle regulacji przyjętej w art. 410 ust. 1 ustawy o obronie Ojczyzny powstaje problem, czy wyższy przełożony dyscyplinarny może samodzielnie przeprowadzić wymagające uzupełnienia czynności dowodowe, czy też jest zobowiązany zlecić je rzecznikowi dyscyplinarnemu. Treść omawianej normy zdaje się nie pozostawiać mu wyboru, co oznacza obowiązek zlecenia odpowiednich działań właściwemu rzecznikowi dyscyplinarnemu. Z materiałami uzyskanymi w wyniku uzupełniających czynności dowodowych rzecznik zapoznaje obwinionego żołnie-

rza. Ma on prawo zgłosić przełożonemu właściwemu do rozpatrzenia odwołania uwagi dotyczące przeprowadzonych czynności dowodowych⁸.

ORZECZENIA WYDAWANE W POSTĘPOWANIU ODWOŁAWCZYM

Zagadnieniem wymagającym odrębnego potraktowania jest kwestia podziału orzeczeń wydawanych w odwoławczym postępowaniu dyscyplinarnym. Dotychczas problematyka ta nie była obiektem zainteresowania nauki prawa dyscyplinarnego, stąd też czuję się zobligowana dokonać ogólnej delimitacji. Kierując się kryterium charakteru prawnego, proponuję na gruncie art. 411 ustawy o obronie Ojczyzny wyróżnić cztery podstawowe rodzaje orzeczeń drugoinstancyjnych:

1. teneracyjne, czyli utrzymujące orzeczenie pierwszej instancji w mocy (art. 411 ust. 1 pkt 1 ustawy o obronie Ojczyzny),

2. reformatoryjne, czyli zmieniające (modyfikujące) w całości lub w części treść orzeczenia pierwszej instancji co do istoty sprawy (art. 411 ust. 1 pkt 2 ustawy o obronie Ojczyzny),

3. kasatoryjne, czyli znoszące w obrocie prawnym orzeczenie pierwszej instancji – w postaci uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania w pierwszej instancji przez przełożonego dyscyplinarnego (art. 411 ust. 1 pkt 3 ustawy o obronie Ojczyzny),

4. orzeczenia umarzające postępowanie odwoławcze (art. 411 ust. 1 pkt 4 ustawy o obronie Ojczyzny).

Pierwszym rodzajem orzeczeń wyższego przełożonego dyscyplinarnego wyliczonym w art. 411 ust. 1 pkt 1 ustawy o obronie Ojczyzny jest orzeczenie teneracyjne. Jego istota sprowadza się do utrzymania w mocy zaskarżonego orzeczenia pierwszej instancji, co oznacza, że rozstrzygnięcie wyższego przełożonego dyscyplinarnego w wymiarze merytorycznym odpowiada w pełni rozstrzygnięciu przełożonego dyscyplinarnego. Zostaje ono wydane, jeżeli wszelkie istotne żądania i zarzuty wskazane w odwołaniu przez obwinionego żołnierza zostały uznane za nietrafne lub/i niesłuszne, a zatem nie znalazły w toku procedury odwoławczej potwierdzenia. W praktyce ma to miejsce nie tylko wtedy, gdy orzeczenie pierwszoinstancyjne jest zgodne z prawem, ale również gdy jest merytorycznie zasadne. W tym drugim wymiarze chodzi przede wszystkim o sytuacje, w których wymierzona obwinionemu kara pozostaje adekwatna do rangi popełnionego przewinienia dyscyplinarnego i jest zarazem sprawiedliwa na tle okoliczności zaistniałych w konkretnej sprawie. Tego rodzaju wykładnia ma swe zakorzenie w standardzie słuszności proceduralnej wyróżnionym przez R.S. Summersa⁹ oraz w zasadzie trafnej reakcji dyscyplinarnej.

⁸ Por. art. 411 ust. 1 w związku z art. 395 ust. 1-4 ustawy oO.

⁹ R.S. Summers, *Evaluating and Improving Legal Processes – a Plea for „Process Value”*, „Cornell Law Review”, November 1947, No. 1, s. 20-29.

Wśród orzeczeń drugoinstancyjnych skatalogowanych w art. 411 ust. 1 pkt 2 ustawy o obronie Ojczyzny znajdują się rozmaite podkategorie orzeczeń reformatoryjnych. Cechują się one tym, że drugoinstancyjny wojskowy organ dyscyplinarny, po uchyleniu w całości lub części orzeczenia pierwszoinstancyjnego, zmienia rozstrzygnięcie merytoryczne w kwestii ukarania obwinionego żołnierza. We wszystkich tych przypadkach orzeka on odmiennie co do istoty sprawy lub umarza postępowanie pierwszoinstancyjne.

Jeśli chodzi o uniewinniające orzeczenie drugoinstancyjne, jego istota polega na uwolnieniu obwinionego żołnierza od nałożonej na niego w orzeczeniu przełożonego dyscyplinarnego kary dyscyplinarnej. W szczególności zapada ono w razie ustalenia w fazie rozpoznawczo-wyjaśniającej procedury odwoławczej, że nie popełnił on zarzucanego mu przewinienia dyscyplinarnego, albo czyn, który był mu zarzucany, nie zawiera wszystkich ustawowych jego znamion. Także stwierdzenie, że czyn żołnierza był niezawiniony¹⁰, gdyż nastąpił w warunkach kontratypu (np. w stanie wyższej konieczności albo obronie koniecznej), albo cechuje go niska szkodliwość, uzasadnia wydanie tego rodzaju orzeczenia. Jest to bezpośredni przejaw respektowania standardu słuszności i racjonalności proceduralnej w wojskowym postępowaniu dyscyplinarnym.

Przymiot orzeczenia reformatoryjnego posiada rozstrzygnięcie zmieniające karę nałożoną na żołnierza. W jego następstwie kara „pierwszoinstancyjna” zostaje zastąpiona inną karą z katalogu przewidzianego w art. 362 omawianej ustawy o obronie Ojczyzny. W tym miejscu warto podkreślić, że przełożony dyscyplinarny nie ma *de lege lata* pełnej swobody decyzyjnej w zakresie wyboru kary, wiążą go bowiem w tej materii ograniczenia sformułowane w dyrektywach przewidzianych w art. 371 i art. 411 ust. 2 ustawy o obronie Ojczyzny. Zwłaszcza ta ostatnia norma statuuje swoisty dla postępowania dyscyplinarnego zakaz *reformationis in peius*¹¹. W płaszczyźnie przedmiotowej odnosi się on wyłącznie do kar dyscyplinarnych, a konkretnie zakazu wymierzenia kary surowszej. *De lege* ma on względny charakter, ponieważ kara surowsza może zostać wymierzona, jeśli kara dyscyplinarna rażąco narusza prawo albo interes służby. Tego rodzaju relatywizację ochrony obwinionego żołnierza oceniam krytycznie z punktu widzenia standardów sprawiedliwości proceduralnej. Omawiany mechanizm *reformationis in peius*, zadekretowany w art. 411

¹⁰ Por. art. 354 ustawy o obronie Ojczyzny.

¹¹ Por. na temat *reformationis in peius* w postępowaniu administracyjnym np. A. Jaroszyński, *Reformatio in peius w postępowaniu administracyjnym*, „Organizacja – Metody – Technika w Administracji Państwowej” 1981, nr 11, s. 21; J. Zimmermann, *Administracyjny tok instancji*, Kraków 1986, s. 76-77; A. Wiktorowska, [w:] M. Wierzbowski (red.), *Postępowanie administracyjne – ogólne, podatkowe i egzekucyjne*, Warszawa 1998, s. 195; A. Skóra, *Reformatio in peius w postępowaniu administracyjnym*, Gdańsk 2002, s. 57 i n. Por. także w postępowaniu karnym: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 297-467*, red. P. Hofmański, Warszawa 2011, t. 2, s. 765-778; J. Grajewski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. L.K. Paprzycki, t. 2, s. 54-61; T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005, s. 1064-1071.

ust. 2 ustawy o obronie Ojczyzny, dotyczy wyłącznie kar dyscyplinarnych. Nie ma on zastosowania do innych aspektów orzeczenia, np. przyjętej w nim kwalifikacji prawnej przewinienia dyscyplinarnego, chyba że rzutuje ona bezpośrednio na rodzaj nałożonej na żołnierza kary. Stanowisko to ma swe uzasadnienie w argumentacji *exceptiones non sunt extendendae*, ponieważ analizowany przepis ma charakter normy szczególnej.

Orzeczeniem o charakterze kasatoryjnym jest rozstrzygnięcie przewidziane w art. 411 ust. 1 pkt 3 ustawy o obronie Ojczyzny, polegające na uchyleniu orzeczenia pierwszoinstancyjnego i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania przez pierwszoinstancyjny wojskowy organ dyscyplinarny. Orzeczenie to *natura rerum* ma charakter subsydiarny w tym sensie, że może ono zapaść tylko wówczas, jeżeli przełożony dyscyplinarny w drugiej instancji nie może wydać rozstrzygnięcia merytorycznego ze względu na istotne wady pierwszoinstancyjnej procedury. W swej istocie jest to więc rozwiązanie wyjątkowe i jako takie nie może skutkować rozszerzającą wykładnią analizowanej normy zgodnie z dyrektywą *exceptiones non sunt extendendae*. W uzasadnieniu orzeczenia kasacyjnego z art. 411 ust. 1 pkt 3 ustawy o obronie Ojczyzny wyższy przełożony dyscyplinarny powinien konkretnie wskazać uchybienia, które zaistniały w toku postępowania. Mogą one dotyczyć zarówno aspektu faktycznego, jak i prawnego. W tym drugim przypadku niedopuszczalne jest jednak przesądzenie o treści przyszłego orzeczenia pierwszoinstancyjnego, o tym decyduje bowiem ponownie orzekający w sprawie przełożony dyscyplinarny. Nie może on natomiast przekazanej mu sprawy pozostawić bez rozpoznania, albowiem takiej opcji ustawa o obronie Ojczyzny nie przewiduje. Godziłoby to w cały szereg standardów sprawiedliwości proceduralnej, w tym zwłaszcza w słuszność oraz racjonalność i skuteczność¹².

Czwartym rodzajem orzeczenia drugoinstancyjnego o charakterze kasatoryjnym jest umorzenia postępowania¹³. W tej materii stosuje się *a completudine* przesłanki określone w art. 404 ustawy o obronie Ojczyzny. Określone w ust. 1 tego przepisu mają charakter imperatywny, zaś te z ust. 2 charakter fakultatywny. Ze względu na obszar tematyczny tego opracowania wątki nie będą tutaj omawiane.

PODSUMOWANIE

Reasumując rozważania na temat procedury odwoławczej w sprawach dyscyplinarnych żołnierzy, konstatuję, że mechanizm weryfikacyjny jest jednym z fundamentów realizacji sprawiedliwości proceduralnej i praworządności w państwie prawa. Realizuje on sformułowaną w art. 78 Konstytucji zasadę dwuinstancyjności.

¹² R.S. Summers, *Evaluating...*, s. 20-29.

¹³ Art. 411 ust. 1 pkt 4 ustawy o obronie Ojczyzny.

Mimo pewnych mankamentów należy przyjąć, że ustawa o obronie Ojczyzny spełnia w podstawowym zakresie wymogi stawiane przez polską ustawę zasadniczą.

Bibliografia

- Adamczyk I., *Cautela in poenam w ogólnej dyrektywie wymiaru kary w postępowaniu dyscyplinarnym funkcjonariuszy Policji*, [w:] P. Józwiak, W. Koziulewicz (red.), *Sankcje dyscyplinarne w służbach mundurowych*, Piła 2019.
- Baran B., *Nullum crimen sine lege certa in the disciplinary offences of Prison Services officers*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2019.
- Florczak-Wątor M., [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.
- Gardocki L., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2007, kom. do art. 78.
- Grajewski J., [w:] L.K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. (aktualizowany).
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 297–467*, red. P. Hofmański, Warszawa 2011.
- Jaroszyński A., *Reformatio in peius w postępowaniu administracyjnym*, „Organizacja – Metody – Technika w Administracji Państwowej” 1981, nr 11.
- Kędziora R., *Kodeks postępowania administracyjnego*, Warszawa 2008.
- Kmieciak Z., *Odwołanie w postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2011.
- Krawiec A., [w:] T. Woś (red.), *Postępowanie administracyjne*, Warszawa 2013.
- Łabucz P., Michalski M., *Aspekty prawne postępowania dyscyplinarnego w Policji*, „Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny” 2011, nr 6-7.
- Paluszkiwicz H., *„Dwuinstancyjność” postępowania dyscyplinarnego w służbach mundurowych*, [w:] W. Koziulewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Postępowanie odwoławcze w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych. VI Seminarium prawnicze z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”*, Piła 2016.
- Skóra A., *Reformatio in peius w postępowaniu administracyjnym*, Gdańsk 2002.
- Summers R.S., *Evaluating and Improving Legal Processes – a Plea for „Process Value”*, “Cornell Law Review”, November 1947, No. 1.
- Wiktorowska A., [w:] M. Wierzbowski (red.), *Postępowanie administracyjne – ogólne, podatkowe i egzekucyjne*, Warszawa 1998.
- Wiliński P., *Dwuinstancyjność postępowania karnego w świetle Konstytucji*, [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tyłmana*, Warszawa 2011.

Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000.

Włodkowski O., *System kar dyscyplinarnych w służbach mundurowych*, [w:] P. Józwiak, W. Kozielewicz (red.), *Sankcje dyscyplinarne w służbach mundurowych. VIII Seminarium prawnicze z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”*, Piła 2019.

Zimmermann J., *Administracyjny tok instancji*, Kraków 1986.